

אנשי מילואים שזינקו מביתם ב־7 באוקטובר 2023 כדי ללחום באויב. הספר מצטרף לספרים שפורסמו עד כה על המלחמה, שאותם כתבו לוחמים ומפקדים שרובם משרתים במילואים גם עכשיו, הגם שהמלחמה לא הסתיימה. נראה כי חלק מהספרים פורסמו לאחר התמרון העיקרי שנערך בעזה, כמו אלה של אלקנה כהן (2024) ומשה ויסטוך (2024) – סיפור הלחימה שהם מביאים הסתיים בתחילת חודש ינואר 2024 או בסוף דצמבר 2023, בהתאמה – ואחרים שכתבו מתוך מחשבה שהשלב העצים של המלחמה הסתיים מבחינתם. במלחמת חרבות ברזל, בשונה ממלחמות העבר (לבד ממלחמת העצמאות), יש "גלים" בהפעלת העוצמה הצבאית, הן בעזה והן בלבנון, כך שלעיתים סיומו של גל מסוים נראה כסיומה של המלחמה, או לפחות החלק העצים שלה, והדבר משפיע כמובן על הגיוס ועל ההשתתפות של כוחות המילואים בלחימה, ומכאן גם על הלוחמים והמפקדים במילואים שכותבים ומפרסמים את סיפורם.

על המלחמה פורסמו סוגים נוספים של ספרים המאפשרים ללמוד עליה, על האנשים המעורבים בה ועל ההיבטים האסטרטגיים שלה. יש ספרים תיאוריים ומחקריים למחצה העוסקים בהפתעה ב־7 באוקטובר, כמו זה של מיכאל בר־זוהר 'חרבות ברזל', לבבות שבורים' (2024), או ספרו של אילן כפיר 'אוגדת עזה נכבשה' (2024). הם דומים לספרים שפורסמו ממש בסמוך לסיום הקרבות במלחמת לבנון השנייה או במבצע צוק איתן, ויש בהם מעין תחרות על הראשוניות בפרסום ולקביעת הנרטיב של המלחמה או המבצע. סוגה נוספת היא אוסף סיפורי גבורה קצרים המאוגדים יחדיו על ידי עורך, כמו ספרו של יואב לימור 'גיבורים לבד מול חמאס' (2024), או 'אנחנו בדרך' של נחום אבניאל (2024). יש ספרים שנכתבו על ידי תושבי הנגב המערבי, כמו זה של הדס קלדרון 'לראות את השמיים הכחולים' (2024), או 'עטופים' (2025) בעריכת דליה רובינזון, ו'מסע חזרה אל הבית שבגד' של עמי כהנא (2024), והם מבטאים את התחושות הקשות בעקבות מתקפת ה־7 באוקטובר, ההתמודדות עימה והשלכותיה, וגם הצמיחה שבאה אחר כך.

ספרו של שחר תורג'מן 'עכשיו תורנו' בנוי לפי סדר ההתרחשות והוא מעין יומן אישי, שבו הוא מתאר את ההתרחשויות השונות ואת קורותיה של מחלקת הסיוור (מחס"ר) של גדוד ההנדסה שעליה הוא מפקד. במהלך תיאור קורות המחלקה שלו במלחמה הוא מקפיד לא רק לדווח מי עשה מה ומתי אלא גם משתף את הקוראים בלבטים שלו, במחשבות על הבית והחברים, בסיבות לקבלת ההחלטות שלו, בעיקר באלה שהייתה להן השפעה על

"עכשיו תורנו" – האנשים שמאחורי תיאורי הקרבות בחרבות ברזל

דותן דרוק

מרצה מן החוץ באוניברסיטאות חיפה והעברית, מנחה מדריך אקדמי במכללות הצבאיות

שם הספר: עכשיו תורנו, סיפור אישי קטן על התייצבות של דור גדול

מאת: שחר תורג'מן

הוצאה: עם עובד

שנה: 2025

מס' עמודים: 227

שחר תורג'מן כתב "סיפור אישי קטן על התייצבות של דור גדול", כפי שמעידה כותרת המשנה של הספר. ואכן זהו הסיפור האישי שלו ושל המחלקה שפיקד עליה במלחמת חרבות ברזל, תחילה בגבול לבנון ובהמשך בלחימה בעזה, בשיקום ובתמרון בלבנון בסוף שנת 2024. זה אינו סיפור קטן אלא סיפור גדול על אנשים,

במהלך תיאור קורות המחלקה שלו במלחמה הוא מקפיד לא רק לדווח מי עשה מה ומתי אלא גם משתף את הקוראים בלבטים שלו, במחשבות על הבית והחברים, בסיבות לקבלת ההחלטות שלו, בעיקר באלה שהייתה להן השפעה על פקודיו, או אולי נכון יותר – חבריו למחלקה.

פיצוץ מחריש אוזניים יצר גל הדף שבקע את מהמנהרה והעיף את עדן ודוד על קיר הבטון [...] בחוץ הכול היה אפור. ענן של הרס ומוות כיסה הכול [...] שנינו לא זזנו. היינו מפויחים ומלאי דם [...] זיני הפך את שגיאה והשכיב אותו לצידו [...] הוא צעק שיביאו ח"ע, ששגיאה מאבד דם, ואז שאל איפה עקיבא וגברי (עמ' 174).

בחלק השלישי מתחיל תורג'מן לספר על הפציעה שלו בתקרית: "כנראה אני גופה, ככה כנראה מרגישים כשמתים ושרועים על הקרקע [...] משהו צעק: תביאו ח"ע!" (עמ' 179). מייד לאחר מכן הוא דואג ללוחמי המחלקה שלו: "מממה עם דדדון? [...] ומממה עם שששגיא? איזה שגיא? המפורסם? [...] שגיא פונה לתל השומר" (עמ' 181). הוא מגלה ששניים מהלוחמים נהרגו, אחרים נפצעו אבל יתאוששו, חלקם מאושפזים בבתי חולים אחרים. הוא מתאר את המפגש עם אשתו בבית החולים – מפגש מרגש, מחזק. להלוויות הוא לא מצליח להגיע, לסיום השבעה ולאזכרת החודש כן, הוא משתף בסיפור על חשבון הנפש שלו על מה שעשה, על הדרך שבה דחף את המחלקה למשימות, תוהה אולי היה צריך לעשות משהו אחר. הוא שלם עם מה שעשה ומקבל חיזוק מהמשפחות – של הנופלים וגם מהמשפחה הקרובה שלו – אנשי מחלקת הסיוור. לאחר כמה חודשים הם נקראים שוב, הפעם לתמרון בלבנון, תורג'מן ממשיך לפקד על המחלקה, נראה שאשתו לא ממש מרוצה אבל המשפט המוכר לכל כך הרבה מאיתנו "אין משהו אחר" כנראה חזק מהכול, והמחלקה משתתפת בתמרון בדרום לבנון, בגזרת אביבים בואך מארון א-ראס.

ממש בסוף הספר יש פרק קצר שכותרו "נגמר" (עמ' 226-227). לא ברור אם זה נגמר מבחינת המחבר, כי נראה שנותרו פה כמה פתחים להמשך השירות במילואים, אבל הסיפור תחום בפרק הזה, לפחות בינתיים. הוא אומנם "מייחל לימים של חסד, שקט ושלווה לעם ישראל", אך נראה כי לפחות בעת כתיבת סקירה זו, מאי 2025, המלחמה עודנה מתנהלת בעוצמות שונות, נראה שמועד סיומה רחוק מאוד והמחבר וחבריו למחלקת הסיוור המצוינת הזו בוודאי ימצאו עצמם בסבב מילואים נוסף – בסוריה, בלבנון או בעזה. תורג'מן כותב בפסקה לפני האחרונה: "הכתיבה נהפכה עבורי אמצעי לריפוי; כל מילה הייתה תרפיה, כל משפט חיזק את המודעות שלי למציאות המורכבת והכואבת" (עמ' 226). לוחמים ומפקדים רבים כתבו

השפעה על פקודיו, או אולי נכון יותר – חבריו למחלקה. החלק הראשון של הספר עוסק בלחימה ההגנתית בלבנון בתחילת המלחמה, שבמסגרתה ביצעה המחלקה פעולות יזומות במידת האפשר. מחלקת הסיוור בגדוד ההנדסה היא מחלקה ייעודית שיכולה לבצע משימות מגוונות, ותורג'מן רוצה שפעילותה תהיה משמעותית ככל האפשר.

בסוף החלק הראשון המחלקה יורדת לגזרת עזה, כפי שתורג'מן ביקש ממפקדיו. "תתעודדו", אמרתי, "הערב אנחנו מקפלים את המארב ויורדים לעזה" (עמ' 47). כך מדגיש תורג'מן בפני הקוראים את האופן שבו בחר לספר למחלקה שלו על הצלחת היוזמה והאישור שניתן לעבור לגזרת הלחימה הפעילה באותה עת. בחלק השני של הספר, שהוא כפול באורכו מהחלק הראשון, נגלה מהר מאוד שהמחלקה היא מכפיל כוח משמעותי מאוד בלחימה בעזה. מחלקת הסיוור של תורג'מן מופעלת על ידי כל הכוחות שפועלים בעזה, ובעיקר כוחות אוגדה 36, אבל גם אוגדות 98, 99, עזה ואפילו 162. תורג'מן מזכיר לנו תמיד שאוגדה 36 זה "הבית", אבל נראה כי התחבר מאוד לאוגדה 99 ושם ניתנו לו משימות רבות ושיתוף פעולה מצוין, לפחות בכל הקשור לריבוי המשימות, ההרגשה שצריכים את המחלקה שלו, הליווי והאבטחה בתנועה אל היעדים ומהם החוצה.

תורג'מן כותב גם על ההפוגות, היציאה הביתה לזמן קצר, שבהן הוא פוגש את אשתו, את הילדים וגם את המציאות. בפרק שכותרתו "הפוגה קצרה וחזרה לשפיות" (עמ' 139) הוא מסביר את הצורך בכך בעת מלחמה, למרות שזו שפיות לרגע כי ממש תיכף הוא חוזר למלחמה. "בניגוד לדרום, בחיפה לא הייתה תחושה של מלחמה [...] כל החנויות והמסעדות היו פתוחות ואפילו ההנחות לחיילים נעלמו ברוב המקומות" (עמ' 139). תורג'מן מתריס בכך נגד המציאות במדינה השרויה במלחמה, אבל לא ממש בכל מקום. זה מזכיר לי את היציאות הביתה מרצועת הביטחון בלבנון בשנות ה-90 של המאה הקודמת; פתאום יש חיים רגילים לגמרי במרחק של קילומטרים ספורים מהמוצב שבו הייתי.

בסופו של החלק השני מתוארת תקרית מ־8 בינואר 2024, שבה נהרגו שני לוחמים מהמחלקה של תורג'מן וארבעה לוחמי יהל"ם ונפצעו עוד מספר לוחמים, ביניהם תורג'מן עצמו. הוא מתאר את השתלשלות האירועים שקדמו לתקרית: המחלקה ולוחמי יהל"ם סיימו להניח את המטענים השונים כדי לפוצץ מספר יעדים במרחב אל-בורייג'. טנק שהיה חלק מהכוחות שאבטחו את הפעולה ירה פגזים לעבר אויב שזיהה, ובשל כך הופעלו המטענים והכוח נפגע.

המחלקה שלי. ואולם חלקו העיקרי של ספרי עוסק בעיבוד האישי שלי ובסביבה הקרובה, ויש בו כדי לעורר מפקדים לעבד את חוויות הלחימה שלהם.

לא אסקור כאן את כל הספרים שכתבו לוחמים על מלחמות שבהן השתתפו, אך נראה כי בשנים האחרונות יש לכך יותר מקום, בעיקר עם התרבותן של הוצאות פרטיות וכאלה הנותנות מעטפת מקצועית לכותבים המעוניינים לפרסם את סיפורם האישי. סיבה נוספת להתגברות תופעת הכתיבה של לוחמים ומפקדים על חוויותיהם היא המודעות והפתיחות של החברה הישראלית לממד הנפשי של המלחמה, לעיבוד חוויות לחימה ולטיפול, ובכך גם לנושא ההתמודדות עם פוסט טראומה, שעלתה בעוצמה למודעות בעקבות המקרה של איציק סעדיאן, לוחם גולני במבצע צוק איתן, שהצית את עצמו בשנת 2021 לאות מחאה על היחס של אגף השיקום לאלה שנפגעו בנפשם.

הספר של שחר תורג'מן הוא אחד מן הספרים שכתבו וכותבים לוחמים ומפקדים במלחמת חרבות ברזל, ואחד הטובים שבהם. למה? כי הוא עוצר במקומות רבים במהלך תיאור ההתרחשויות, מתבונן פנימה אל עצמו, אל ההחלטות שקיבל, מתבונן באנשי המחלקה שלו – משפחת מחלקת הסיוע של גדוד ההנדסה – ומקשיב להם, ובכך מאפשר לקוראים להזדהות עם הסיטואציה, לנסות להבין את מה שנקרא האדם בקרב, ובעיקר המפקד בקרב. בעיקר בתקופה כה מקוטבת מבחינה חברתית ופוליטית, תורג'מן נמנע מהשיח הפוליטי סביב המלחמה ובכך מאפשר לקוראים להתחבר לסיפור, לחוויה, לתחושות ולדילמות ללא משקע כלשהו.

היומנים של מלחמת חרבות ברזל שכתבו לוחמים ומפקדים, רובם המכריע אנשי מילואים, מהווים מקור חשוב ללימוד על המלחמה, ובעיקר על החוויות של הכוחות בשדה הקרב ועל דרך התנהלותם. אומנם זהו מקור הכרוך בסייגים רבים, אך הספרים מבטאים את החוויות האנושיות של הכותבים וגם את הצורך של לוחמים ומפקדים לשתף ולפרסם ברבים את מה שחוו – צורך שכאמור הולך וגובר בשנים האחרונות. יומני המלחמה הללו מאפשרים לחברה הישראלית להכיר בצורה בלתי אמצעית את מאורעות המלחמה ואת חוויות האדם בקרב, ובכך יכולים לגשר על פערים הנוצרים בין אלה החווים את המלחמה לבין אלה שאינם שותפים לה, לפחות לא בשדה הקרב. הכתיבה של יומנים אלה גם מאפשרת למפקדים בצבא לקרוא את סיפוריהם של לוחמים ומפקדים בני הדור שלהם ולא רק את אלה של מפקדי עבר, כמו למשל ספרו של יורם יאיר 'איתי מלבנו' (1990), המספר את קורות חטיבת הצנחנים במלחמת שלום הגליל מפיו של מפקדה,

וכותבים על המלחמה הזו, על החוויות שלהם, על הדילמות, על האובדן, על איך ממשיכים מכאן הלאה. אלקנה כהן כתב את הספר 'מספר אישי 7.10.23' (2024) והיה בין הראשונים שפרסמו יומן אישי מן המלחמה, שאותו הרחיב במקומות מסוימים בדילמות אישיות ובמסקנות שונות לגבי אנשים, מלחמה והיחס ביניהם. הוא שימש כקצין לוחם במילואים ומתאר את הלחימה של הכוח שלו בצפון העיר עזה בשלושת החודשים הראשונים של התמרון, מאוקטובר עד דצמבר 2023.

בעיקר בתקופה כה מקוטבת מבחינה חברתית ופוליטית, תורג'מן נמנע מהשיח הפוליטי סביב המלחמה ובכך מאפשר לקוראים להתחבר לסיפור, לחוויה, לתחושות ולדילמות ללא משקע כלשהו.

חננאל זילברברג כתב ופרסם את יומנו האישי 'מה הקשר' (2024), ובו הוא מתאר את המלחמה שפגש כקצין הקשר במילואים בחפ"ק (חבורת פיקוד קדמית) של מח"ט 7 במלחמה, בלחימה בעזה ואחר כך בחאן יונס. בספרו הוא מרבה להתבונן בעצמו ובוחן את התנהגויותיו בזמן המלחמה, וגם לפני, בתפקידים שביצע קודם שחרורו.

הלוחם לישי טננבאום כתב ספר שהוא מעין יומן מפורט מאוד של מפקד טנק במילואים, ושמו 'ב'2' האגדי – סיפורו של צוות טנק במלחמת חרבות ברזל' (2025). זהו ספר מפורט מאוד לגבי ההתנהלות היומיומית, הפורס בפני הקוראים את חייו ולחימתו של צוות קטן ואינטימי מאוד – צוות הטנק.

משה ויסטון, שכתב את הספר 'חברות ברזל' (2024), משלב בו את חוויותיו כלוחם בגדוד המילואים 'אלון' עם היותו זה שמספר את סיפור הלחימה של הגדוד כולו, ובכך הוא שונה מהספרים שנזכרו לעיל.

נמרוד פלמ"ח, שכתב את הספר 'אחי' (2025), מתאר בעיקר את הלחימה שלו ב-7 באוקטובר ואת ההתמודדות האישית שלו והטיפול או הריפוי, כפי שהוא מדגיש, שבאו אחריה.

התופעה הזו של לוחמים ומפקדים שכותבים על המלחמה, הלחימה או הקרבות שבהם השתתפו, ואף העיבוד או הריפוי שעברו לאחר מכן, אינה ייחודית למלחמה זו. גם אני כתבתי ספר בשם 'משהו ממני נשאר שם' (2024), המספר את החוויה של לוחם ומפקד ברצועת הביטחון בלבנון בשנות ה-90 של המאה הקודמת, את סיפור הקרב בוואדי בריך שזכה לכינוי "השריפה בסלוקי", שבו איבדתי חמישה מלוחמי

סגן־אלוף (מיל') ד"ר דותן דרוק הוא מרצה מן החוץ באוניברסיטאות העברית וחיפה בתחומי צבא וביטחון, עמית מחקר במחלקה להיסטוריה בצה"ל ומדריך אקדמי במכללות הצבאיות בצה"ל. עוסק במחקר רב־תחומי בנושאי צבא, חברה וביטחון לאומי. בשירותו בצה"ל פיקד על יחידות חי"ר ומילא תפקידי מטה במחלקת תורת הלחימה. ובמלחמת חרבות ברזל משרת במילואים כמנהל לחימה בעוצבת עקבות הברזל. dotan.druck@gmail.com

או ספרו של יוני שטבון 'תחת אש' (2016), על חוויותיו כמפקד בתחילת שנות ה־2000, ובעיקר בקרב המפורסם של גדוד 51 בבינת ג'בל במלחמת לבנון השנייה. קריאה של יומנים מסוג זה חשובה תמיד, על אחת כמה וכמה בזמן מלחמה.